

Rasim Nəbioğlu - 70

XIZI - Bərmək mahalının Cavidşünas alim övladı...

(Ədəbiyyatşünas Rasim Nəbioğlunun ədəbi portreti)

Qurban BAYRAMOV,
tənqidçi-ədəbiyyatşünas, dosent,
Səməd Vurğun Mükafatı laureatı

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Rasim elinə-obasına qəlbi ilə, ürəyi ilə bağlıdır və "Dərəzarat, kəndim mənim, ürəyim!" - deyəndə, sözlərinin və istəyinin səmimiyyətinə inandıra bilir:

Xızı-Bərmək mahalının gözəli...

Keçəcəkdir ömrünün bu xəzəli!

Onda mən də dönə-dönə qoy deyim:

Dərəzarat, kəndim mənim, ürəyim!

"Gördüm səni - yenə ürək atlandı,

Dizim mənim səcdə üçün qatlandı" - deyən, Rasim Nəbioğlunun Vətən torpağına məhəbbətinin kulimnasiasını görürük... Ulu Məhəmmədhüseyn Şəhriyar bulağının ovqatından süzülüb gələn "Dərəzarat" poeması məhz bu məhəbbətə poetik etirafıdır:

Bu dağları qarış-qarış gəzmışəm,

Kəklikotu, turşəng, nanə üzmüşəm.

Allah! Necə ayrılığa dözmüşəm?..

Sənsən mənim duzum, suyum, çörəyim,

Dərəzarat, kəndim mənim, ürəyim!

Doğma kəndinə "...Sən qundağım,

sən beşiyim, bələyim" - deyər, müraciət edən müəllif elinin-obasının keçmişini, bu gününü və elə gələcəyini də bəşirət gözü, sözün sehri ilə "ələyib xəlbirdən" keçirir:

Dağövcüyü, Çanaqbulaq, Ərəblər,

Daş qəbirlər, gözə dəyən bu yerlər,

Qədim pirlər bizə verir xəbərler,

Keçmişimi xəlbirleyib ələyim,

Dərəzarat, kəndim mənim, ürəyim!

Bir daha, qeyd edim ki, milli kolorit "Dərəzarat" poemasında güclüdür. Poemada etnoqrafik detallardan, arxaizmlərdən istifadə bu koloriti daha da artırır. Müəllif kənd məişəti ilə bağlı maraqlı məqamlara toxunur, deyimlərdən istifadə edir. Məsələn, «nehrə yağı», «xəşil», «yarpaq xəngəli», «ciğir», «ot-əncər», «qanqal», «yorğa at», «kəmənd atmaq», «öküz arabası», «tövlə», «pəyə», «nohur», «xəlbir», «ələk», «səhəng», «hana», «yun darağı», «cəhrə», «əlçim», «dəryaz», «təndir», «yaxmaş», «əppəy» qəbildən söz və ifadələr müəllifin xalq həyatına bələdliyini əks etdirməklə yanaşı, əsərin məzmununun millilik ovqatını gücləndirir...

Rasim Nəbioğlu gerçəkliyə, sözə həssas müəllifdir. Bu bərdə kitabdakı "Ruhunu danışdıran adam" sərlövhəli mənalı və lakonik ön sözün müəllifi olan ziyalı, aşıqşünas professor, Respublika Aşıqlar Birliyinin sədri, Əməkdar Elm Xadimi, Məhərrəm Qasımlı yazır: "Rasim Nəbioğlu sözə, illah da ki poetik sözə qarşı çox həssasdır, istər yazdığı bədii əsərlərdə, istərsə də tərcümə iş-

lərində sözü yerli-yerində işlətməyə, lakonik, yığcam ifadə tərzinə xüsusi diqqət yetirir... Orasını da deyim ki, Rasim Nəbioğlunun yazı üslubu özünün canlılığı ilə də seçilir. Səbəbi odur ki, o, elə danışdığı kimi yazır, yazdığı kimi də danışır. Səmimiyyət, ədəbi mehr-məhəbbət üçün bundan doğru yol yoxdur. Rasimin hekayələri bu mənada gözəl bir söhbətdir. O öz oxucusu ilə söhbət etməyi bacarır».

Rasim Nəbioğlu bədii-ədəbi yaradıcılıq nümunələrində təsvir elədiyi hadisələrin konkret - hissi obrazını yaradır və həyat, onun mənası, insan ömrü və onun dəyəri, bəşəriyyətin taleyi, insan və cəmiyyət, şəxsiyyət, zaman və c. problemlər üzərində oxucunu düşündürə bilir.

Cavidin estetik idealının araşdırıcısı olan Rasim Nəbioğlu qələmə aldığı bədii yazılarında da öz estetik idealının axtarışlarına çıxır, müəyyən mənada, çox vaxt da yeni tapıntıları ilə bu axtarışlarını doğruldur - "Xətəmül-Ənbiya" qitəsində olduğu kimi...

"Xətəmül-Ənbiya" (Nəbilərin sonuncusu) qitəsi klassik mövzunun və üslubun müasir ladda təqdimidir. Və kitab, təbii ki, bu qitə ilə açılır... Bu qitədə, Rasim Nəbioğlunun din tariximizə, İslam mədəniyyətinə, şəriətə səriştəli bələdliyi ortaya çıxır. Rasim ingilis dilini yaxşı bilir və bu sahənin tanınmış filoloji mütəxəssisidir. Onu bilmirdim ki, o sonralar ərəb və fars dillərini öyrənməkdən ötrü xüsusi kurslara gedib və bu dilləri də mənimsəyərək, bir növ Şərqlə Qərbi sinədanında birləşdirib... Elə buna görə də Nəbilərin sonuncusu olan Məhəmməd peyğəmbərin (s.v.s.) həyatına və şənini yazılmış bu klassik-məsnəvi üslubundakı qitəsi Peyğəmbərimizin vəsfinə həsr edilib və Ulu Yaradana minacatla başlayır:

Ey ulu Allahım, qıl mənə mədəd,
Peyğəmbər vəsfini eyləmişəm əhd!

Ürəyim eşqinlə alışıb yanır,
Səni hər hüceyrəm zikr edib anır.

Doxsan doqquz adın - Əsmayül-Hüsna,
Canından əzizdir hər müsəlmana...

- beytləri ilə oxucusunu İlahi məqama qaldırır və doğrusu, məni təəccüb-lənəndirən bu oldu ki, Rasim Nəbioğlu özündə cəsarət taparaq, Şərq poeziyasında min dəfələrlə işlənən bu mövzunu 58 beytdən ibarət bu qitədə, demək olar ki, Peyğəmbərimizin müqəddəs-dən-müqəddəs həyatını və Allah yanında uca məqamını özünəməxsus şəkildə vəsf edərək, Peyğəmbərimizin şəxsiyyətini müasir insanı ruhi-əxlaqi, mənəvi-psixoloji nümunə kimi göstərmək istəmişdir:

"..Sən Əhməd, sən Mahmud,
sən əl-Mustafa...

İman cəfasında gördün sən səfa.

...Sən Allah bilgili bir ümmi oldun,
Bəşər intibahın elmində buldun.

Sevginlə dirçəldi gözəl sənətlər,
Səni sevnələrə toxunmaz xətər.
Bütün müsəlmanlar qardaşdır deyər,
Heç kimi qoymadın sənə baş əyər.

..İslam düşməninə gözün oyansan,
Həyat yollarında bizə həyansan..."
Amin!! Amin!!

Rasim Nəbioğlunun kitabda verilmiş «Bilirəm, bilirəm, nə üçün nədən», «Kamaçaçı qız», «Dəhşət», «Mənim çiçəyim», «Qağayılar» qəbildən şeirləri, «Mən insanam», «Mən özümə qayıdram», «Yüksəliş», «Canlıların ən ali-

si», «Göz yaşları», «Əbədiyyət», «Etiraf və ya bir qəlbın hıçqırıqları», «Ada», «Kamillik» poetik etüd və esseləri, "Ağ gün", "Yaxşı əmi", "Sınımış üt", "Gül-cənnət" heka-yə-lə-ri deyim və düşüncə tərzinə, mənalı məzmunlarına görə diqqəti cəlb edir. Bu əsərlərdəki fikirlər müəllifin şəxsi qənaətləri olsa da, onun insanlıq, şəxsiyyət, özünüdərk və özünəqayıdışla bağlı mülahizələri təkin maraqlı doğurur. Məsələn, onun "Qağayılar" şeirində mətn boyu "ağrı", "qayğı" və "qağayı" sözlərinin alliterativ ləngərindən, uyarılığından həzin, lirik bir ovqat yaranır:

Mənim qəlbimdəki açılmaz düğün,
Yaranıb gündəlik ağrılardan,
Mən də bir qağayı olsaydım bu gün,
Çox uzaq uçardım qayğılarımdan...

Ümumiyyətlə, Rasim Nəbioğlu yaradıcılığının bütün parametrlərində, xüsusilə də, bədii əsərlərində təsvir etdiyi hadisələrin realzminə, fikrə, sözə həssas yanaşır.

Rasim Nəbioğlu həm də yaxşı tərcüməçidir və onun ingiliscədən dilimizə etdiyi (və ya əksinə) tərcümələri həmişə rəğbətlə qarşılanmış və burada, xaricdə ən mötəbər məcmuələrdə dərc edilmişdir. Və bu kitabda da həmin tərcümələrdən nümunələr verilmişdir. Onun dünyacan şöhrətli olan Uilyam Şekspir-dən, Çarlz Makey-dən, Lənqston Hyuz-dan, Ceymz Törberdən, Corc Bernard Şoudan, Uilyam Həzlitdən və ingilis, ABŞ yumorundan elədiyi tərcümələr bu qəbildəndir.

Özü də, Rasim əlinə nə keçdi tərcümə edən "tərcüməçilərdən" deyil. O burada ürəyinin və ruhunun sesinə qulaq asaraq qələmə əl atır. Bu bərdə, yenə də, Əməkdar Elm Xadimi, professor Məhərrəm Qasımlının fikrinə müraciət edək: "Rasimin tərcümə iş-lə-rin-də də maraqlı bir nüansı açıq şəkildə görürük: bu da onun şair-tərcüməçi statusunda çıxış etməsidir. Çünki o, ancaq elə poetik mətnlərə müraciət edir ki, orada özünün lirik-emosional duyğuları ilə yaxın səsləşməni görə bilsin. Bəlkə də tərcümələrin uğurlu alınmasında bu amilin elə dilbilmə bacarığı qəder payı var."

Məsələn, Lənqston Hyuzun (1902-1963, ABŞ) "Zənci müğənninin nəğ-mə-si" iki bəndlik şeiri buna bariz misaldır:

Qəhqəhə çəkərək sevinirəm mən,
Dilimdən düşməyir şirin nəğmələr.
Kənardan baxırsan, hardan biləsən,
Qəlbimin fəryadı söyləyir nələr.

Qəhqəhə çəkərək oynayıram mən,
Qəlbimsə hönkürür yenə ahəstə.
Baxma ki, rəqs edir əl-ayaq, bədən,
Şam tək əriyirəm mən ayaq üstə.

Tərcümədə zənci müğənninin daxili iztirabları, dərinde gizlənən dərddi, insan psixologiyasının aşkar görünməyən dilemması öz əksini tapıb və mənə ulu Səməd Vurğunun "Zəncinin arzuları" poemasının ideya-estetik qayəsini xatırladı, yadıma saldı...

Burada, "Köksüm altın yar, bax, bülbül!" - Şərq müdrikliyinin izləri var... Burada, "Kotən nə bilir ki, qayıq nə çəkir" atalar məsələsinin nüvəsindəki dərrakə özünü göstərir! Zahirən bəzənib-düzənirik, gülüb-danışırıq, elə bir az da , zənci müğənni kimi rola giririk, amma, "qəlbimizin hönkürtüsünü, fəryadını" heç kimə bildirmirik, lap elə ən yaxınlarımızda, doğmalarımızda da...

Elə, ingilis poeziyasından Uilyam Şekspirin (1564-1616) "Mahnı"yı, Çarlz Makey-in (1814-1899), "Düşmənsiz insan" şeirləri də bu qəbildəndir, onlar sanki XX-XXI əsrin Rasiminin (elə bizim də) duyğularına, ovqatına güzgü tutur, insanın daxilində gedən ikili prosesi aşkarlayır.

Onun tərcümələrin təqdimat mədəniyyəti və üslubu da xoşuma gəldi. Rasim Nəbioğlu lazım olan cəhətləri, mənbələri əmək yazısında şərh etməklə bərabər, tərcümə etdiyi şeirlərin orjinaldakı mətnini də verir, müəlliflər barədə oxucularını məlumatlandırır... Bu, Azərbaycan tərcümə mədəniyyətinə gətirilən yenilikdir, örnək olası məsələdir...

Bir daha, xüsusi olaraq, Türk qardaşlarımız demiş, "altını çizərək" qeyd edim ki, Rasim Nəbioğlu zəhmətkeş, istedadlı tənqidçi, ədəbiyyatşünasdır, estetikdir.

Yaxşı, təqdirəlayisi cəhətlərdən biri də budur ki, Rasim Nəbioğlunun bir çox əsərlərində onun ətrafına, mühitinə, dostlarına, qohumlarına, həmyerlilərinə, müəllim-lərinə hörməti-izzəti, məhəbbəti cilovsuz Xəzər küləkləri kimi baş alıb gedir, "Heç nə yaddan çıxır, heç kim unudulmur" devizi Rasimin "Dərəzarat"ın başlıca qayəsinə çevrilir... Buradakı ithaflar, adları sıralanan insanlar, nəsilər Rasimin yazılarında unudulmaz olurlar, bir daha xatırlanırlar, yurd beşiyində məskun-la-şır-ı-lar və atalar yaxşı deyib: "Yaziya pozu yoxdur!"

Rasim Nəbioğlu vətəninə, torpağına, doğma el-obasına, onun milli-mənəvi dəyərlərinə, adət-ənənələrinə sıx bağlı olanqələm əhlidir. O torpaq, yurd oğludur, Xızı - Bərmək oğludur: Syozəndir, Şabranlıdır, Xaçmazlıdır... Onun bir qolu dağların - Çıraqqalanın, Beşbarmağın boynuna, bir qoluda Xəzər dənizinin əngin boynuna dolanır, yurddan, torpaqdan, dənizdən, dağlardan, qalalardan güc alır, saflıq, təmizlik, duruluq kəsb edir... Belə ki, Rasim Nəbioğlu dağlar oğlu, dəniz oğludur. Uca yarıdan, ona xoş tale, fitri qabiliyyət, humanizm, nəciblik, torpaqsevərlik, nəcabətli nəsil səcərəsi, mənalı ömür nəsim etmişdir...

Son olmasa da, əziz qələm dostumuz, həmkarımız Rasim Nəbioğluna bu 70-illik yubileyində hər şey üçün - onun insanlığı üçün,

mənali, məhsuldar istedadı üçün, ölkəsinə məhəbbəti üçün, xalqının səadətində bələdliyi inam üçün və nəhayət, ədəbiyyatımızın, tənqidimizin, ədəbi fikrimizin bir nümayəndəsi kimi uzun ömür və uğurlar arzulayırıq...